

УДК 811.161.2'243'42:82-051 І.Франко]:378.147

“БУДУЮЧИ ЗОЛОТИЙ МІСТ ЗРОЗУМІННЯ І СПОЧУВАННЯ”: ІВАН ФРАНКО ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ

Наталія Фарина

*Львівський національний університет імені Івана Франка
кафедра українського прикладного мовознавства
вул. Університетська, 1, кімн. 233, 79000, Львів, Україна
тел.: 032 239 43 55
ел. пошта: natfaryna@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-2178-8269>*

У статті проаналізовано способи презентації в іншомовній аудиторії Івана Франка як важливої простати в українській культурі. Постає письменника і його творчість розглянуто крізь призму різних видів мовленнєвої діяльності у вивченні української мови як іноземної. Звернено увагу на основні труднощі, які можуть виникнути в іноземців під час роботи з текстами Івана Франка.

Ключові слова: Іван Франко, українська мова як іноземна, види мовленнєвої діяльності, текст, методика викладання української мови як іноземної, лінгвокраїнознавство.

Постановка проблеми. Міждисциплінарність сучасного франкознавства відкриває все нові й нові горизонти перед науковцями. Різномісні глибокі наукові розвідки дають змогу пізнавати Івана Франка як особистість, науковця, письменника під радикалом ХХІ століття. Його по-новому прочитують, проєктуючи на реліквії сьогодення. Важливе завдання для фахівців – якомога повніше представляти нашого національного генія для широкого загалу як українського, так і закордонного. Вивчення іноземної мови відкриває нову, особливу мовну картину світу, дає змогу зрозуміти культуру іншого народу, його серце.

Іван Франко – знакова постать української культури, саме тому його не можна оминати увагою на заняттях з української мови як іноземної. Важливо не лише використовувати творчу спадщину як матеріал, а насамперед представити самого автора. У передмові до збірки “Поєми” Іван Франко писав, що переклади чужомовної поезії збагачують цілу націю, таким чином “будуючи золотий міст зрозуміння і спочування” між народами та епохами [7 : 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Коли запитуємо іноземців, що вивчають українську, кого вони знають з наших відомих письменників, зазвичай чуємо імена сучасників – С. Жадана, Ю. Андруховича, О. Забужко та ін. Проте знайомство з будь-якою культурою не можна уявити без аналізу класиків, занурення в традиції.

На кафедрі українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка започаткували серію “Читаймо українською”, у якій методично опрацьовані твори І. Котляревського, Лесі Українки, В. Симоненка, Л. Костенко, Ю. Яновського (З. Мацюк, Н. Станкевич, О. Антонів, З. Василько, І. Процик). Поки що нема такого видання, присвяченого Іванові Франку, патрону нашого вишу. Окремі аспекти методики викладання української мови як іноземної на матеріалах його спадщини досліджували Г. Бойко

(мовознавиця аналізувала емоційно забарвлену лексику в малій прозі Івана Франка, а також топоніми в текстах оповідань на заняттях з української мови як іноземної) [1], С. Бук (дослідниця запропонувала варіанти, як можна використовувати корпус текстів Франка в лінгводидактиці) [2]. Проте в сучасній лінгводидактиці немає багато досліджень, присвячених вивченню української мови як іноземної на основі творчості Франка і матеріалів про самого Франка як яскраву особистість.

Мета статті – окреслити способи презентації творів Івана Франка та матеріалів про письменника на заняттях з української мови як іноземної.

Перед собою ставимо такі завдання: 1) запропонувати типи завдань та матеріали для використання на різних етапах навчання української мови як іноземної у межах усіх видів мовленнєвої діяльності; 2) проаналізувати труднощі, які можуть виникнути в процесі роботи.

Виклад основного матеріалу. Насамперед виникає питання: для студентів з яким рівнем володіння мовою можна/треба використовувати творчу спадщину письменника та матеріали про нього? Доцільно розповідати про І. Франка на всіх рівнях і застосовувати його творчак ілюстративний матеріал, але зважати також на цілі навчання й зацікавлення слухачів.

На початковому етапі навчання (A1–A2) можна представити аудиторії вдало дібраний вислів письменника, наприклад, “Щастя ніколи довго не триває. Щастя все – день, година, одна хвилинка” (“Украдене щастя”) та запропонувати висловити свою думку про ці слова, проаналізувати його структуру та лексичний склад. Доречно також взяти “у Франка” інтерв’ю. Для цього потрібно попередньо підготувати необхідну інформацію про Франка і коментар. У такий спосіб можна відпрацювати граматичні конструкції, повторити тему “Знайомство” і водночас більше дізнатися про письменника.

Для рівнів B1–B2, C1 можна дібрати мінітексти з художньої прози чи статей письменника. На наше переконання, про Франка як особистість обов’язково розповідати на різних етапах студіювання української мови філологам, майбутнім перекладачам. Тематика творів, їхні роди та жанри частково залежать від мети навчання та уподобань слухачів.

Щоб представити І. Франка іншомовній аудиторії, можна охопити всі види мовленнєвої діяльності. Аудіо- та відеоматеріали є у вільному доступі у віртуальному просторі. Хочемо детальніше зупинитися на деяких прикладах.

Сформувані навички слухання, говоріння та письма і познайомити аудиторію з письменником допоможуть твори Івана Франка, які поклали на музику українські виконавці (гурт “Один в каное” “Човен”, В. Козловський “Чого являєшся мені у сні?”), а також якісні відеоматеріали про життя і творчість Івана Франка (“Нобелівська премія для Івана Франка”). Особливої уваги заслуговує фільм “Захар Беркут” (2019 р.), створений за мотивами однойменної повісті. Засвідчуємо успішну його апробацію в аудиторії слухачів з рівнем B1–B2. Наприклад, можна використати окремі фрагменти або офіційний трейлер. До кінострічки запропонувати різні типи завдань: дискусію довкола порушених проблем, запитання / відповіді за змістом кінострічки, письмовий чи усний переказ побаченого, складання різних варіантів продовження історії та ін. Перевагами таких матеріалів є те, що вони викликають великий інтерес до української культури загалом і до постаті письменника зокрема, дають змогу виконати низку інтерактивних завдань та ро-

блять Франка “своїм”, актуальним і сучасним. Також діалоги у фільмах показують активну лексику в дії, захоплюють увагу. Головні недоліки: важче сприймати відео чи аудіо через швидкий темп мовлення (як у ситуації з піснями); до їхньої презентації потрібно ґрунтовніше підготуватися, розробити історичні, лінгвістичні чи стилістичні коментарі.

Найбільше можливостей інформувати іноземних студентів про Івана Франка з допомогою його творів. У творчій спадщині письменника представлені різні роди та жанри, можна знайти тематику, яка зацікавить різні категорії читачів. Художній текст є українським культурним спадком, який допомагає більше дізнатися про країну, ментальні особливості народу, його морально-етичні цінності. Подаючи текст як навчальний матеріал, звертаємо увагу на те, на якому рівні студент володіє українською мовою, відповідно до цього визначаємо обсяг нового матеріалу, розмір тексту [3 : 126]. Головні критерії добору, на нашу думку, – зміст і мова викладу.

Розгляньмо основні вимоги, які ставлять науковці до вибору іншомовних текстів [6 : 191]:

1. **Ідейно-виховна цінність текстів.** Такі тексти повинні сприяти формуванню морально-етичних якостей читача.

2. **Пізнавальна цінність текстів, науковість їхнього змісту.** Тексти мають будуватися на фактичному матеріалі про країну та її народ, мову якого вивчають, а також включати відомості з найрізноманітніших галузей людських знань (науково-популярні тексти). Про це писали Л. Журавльова та М. Зінов’єва: “Перший провідний принцип відбору – пізнавальна цінність художнього твору, яку визначає національно-культурна значущість” [4 : 9].

3. **Відповідність змісту текстів віковим особливостям та інтересам учнів.** Ці тексти повинні відповідати інтелектуальному рівню розвитку учнів, бути значущими для них, задовольняти їхні емоційні та пізнавальні запити: “Другий провідний принцип відбору – врахування соціально-психологічних, національних особливостей учнів, їхніх інтересів, ступеня підготовленості до сприйняття літератури” [4 : 14–15]. До цього списку можемо додати ще практичну цінність матеріалу – наявність у тексті необхідної лексики та граматичних конструкцій, які треба вивчити.

Дослідниця С. Шевченко [7 : 219] називає різні причини звернення до художньої літератури в процесі вивчення іноземної мови, серед яких знайомство з культурою та стилем життя народу, звичаями та етичними нормами, активізація розумової діяльності та виникнення асоціацій з власним досвідом. Також, на думку мовознавця, у тексті студенти-іноземці бачать мовну норму в живому середовищі і розвивають чуття мови. Так формуються мовленнєві навички. Якщо спроектувати це на твори Івана Франка, то бачимо, що вони не лише різнобічно презентують побут, культуру та суспільний устрій західноукраїнських земель початку ХХ століття, а також здатні занурити читача в казкові виміри чи давні часи, актуалізуючи одвічні цінності.

Навіть іноземець, який дуже добре володіє іноземною мовою, може зіткнутися з проблемою адекватного розуміння художнього тексту. Це часто пов’язано з буквальним розумінням текстового полотна, несприйняттям контекстів/підтекстів, непрочитанням символів. Проблему правильного розуміння, творчого осмис-

лення особливо чітко простежуємо, коли використовуємо як навчальний матеріал поезію. Робота з віршами ускладнена інверсією, художніми засобами. Доцільно використовувати матеріал оптимального рівня складності для певного рівня, додавати різні види коментарів до тексту.

Утруднюють розуміння матеріалу пласти лексики, які становлять лінгвокраїнознавчий потенціал мови. Лінгвокраїнознавчу цінність художнього тексту визначасмо на різних його рівнях: тематика, проблематика та ідейно-емоційна оцінка відображеної дійсності [5 : 54], форма викладу. Які труднощі можуть виникнути в процесі використання творів Франка в іншомовній аудиторії? На мовному рівні насамперед маємо безеквівалентну та фонову лексику: діалектизми, власні назви, okazionalizmi, фразеологізми, історизми та архаїзми. Так, Г. Бойко зауважує, що І. Франко по-різному використовував широкий спектр власних назв у своїх творах: вживав їх у значенні загальних, наприклад, “Америка – невідкрита земля” [1 : 153], презентував як об’єкти порівняння або обирав демінутивну форму оніма, творив індивідуально-авторські власні назви, перелицьовуючи загальноживані слова з гумористичною чи сатиричною метою. А таке використання цього пласту лексики ще більше ускладнює її розуміння.

Іван Франко своєю творчістю всіляко долучався до вироблення літературної української мови кінця ХІХ – початку ХХ століття, хотів наблизити західноукраїнський варіант до східноукраїнського (у той час точилися жваві дискусії на цю тему з наддніпрянцями). Як і будь-який інший художній текст, твори Франка потребують лінгвокраїнознавчих та лінгвістичних коментарів, дотекстових пояснень і довідок. Дискусійним залишається питання про адаптацію мови творів письменника для іноземних читачів, наприклад: *сеся – ця, кождий – кожний*. Якщо не адаптовувати, то треба обов’язково пояснювати, додавати лінгвістичний коментар.

Особливої уваги іноземців, зокрема тих, хто цікавиться історією, заслуговує графічний роман “Герой поневолі” Кирила Горішнього та Міхая Тимошенка – двотомна графічна адаптація однойменної повісті Івана Франка. Попри те, що в таких виданнях подано мінімум тексту, мусимо брати до уваги тематику твору – історичну основу, яка може ускладнити сприйняття.

Іван Франко – поліглот, а також автор художніх творів іноземними мовами. Наприклад, твори “Для домашнього огнища”, “Лель і Полель” спочатку були написані польською мовою, а “Хома з серцем і Хома без серця”, “Терен у нозі” – німецькою. І. Франко – талановитий перекладач власних творів (“Schönschreiben”, “На дні” та інші переклав польською мовою). Крім художніх творів, І. Франко написав також чимало наукових розвідок європейськими мовами. Носіям цих мов можемо запропонувати здійснити власний переклад фрагментів цих або інших текстів та порівняти їх з перекладом письменника. Як слушно зауважила С. Бук, використовуючи у процесі викладання української як іноземної корпус текстів письменника, бачимо не лише особливості функціонування різних одиниць у живому середовищі, а й можемо порівняти переклади й оригінал (не завжди українською) [2].

Окремий спосіб презентувати постать Івана Франка – використовувати топос Львова. Письменник став частиною Львова, його візитною картою. Львів неодноразово був ареною сюжетних перипетій його художньої прози. Вдале рішення – створити інтерактивну карту з локаціями Франка у Львові та віртуально чи

наживо відвідати всі місця. Є безліч локацій, які пов'язані з життям Івана Франка або описані в його творах і підкреслюють важливість цієї постаті для української культури та історії (університет, пам'ятник, музей, вулиця, кафе та ін.).

Висновки. Вивчення української мови як іноземної через персоналії – це насамперед популяризація української культури. Бачимо, яким різнобічним може бути процес навчання української мови як іноземної. Іван Франко все життя будував “золоті мости порозуміння” між народами і своєю творчістю, і своєю щоденною працею. Завдання сучасних мовознавців-лінгводидактів – збудувати такі мости між Франком та іноземцями, які вивчають українську мову.

Список використаної літератури

1. *Бойко Г.* Топоніми в оповіданнях Івана Франка та на заняттях з української мови як іноземної / Г. Бойко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2009. – Вип. 4. – С. 149–156.
2. *Бук С.* Лінгводидактичний потенціал корпусу текстів Івана Франка у викладанні української мови як іноземної / С. Бук // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2010. – Вип. 5. – С. 70–74.
3. *Верещагин Е.* Текст в лингвострановедческом рассмотрении / Е. Верещагин, В. Костомаров // Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – Москва : Русский язык, 1990. – 246 с.
4. *Журавлева Л.* Обучение чтению (на материале художественных текстов) / Л. Журавлева, М. Зиновьева. – Москва : Русский язык, 1988. – 152 с.
5. *Кулибина Н.* Методика лингвострановедческой работы над художественным текстом / Н. Кулибина. – Москва : Русский язык, 1987. – 143 с.
6. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / Кол. авторів під керівн. С. Ніколаєвої. – Вид. 2-ге, випр. і перероб. – Київ : Ленвіт, 2002. – 328 с.
7. *Франко І.* Передмова [До збірки “Поєми”] // Зібрання творів : у 50 т. – Київ : Наук. думка, 1976. – Т. 5. – С. 7–8.
8. *Шевченко С.* Художній текст у курсі української мови як іноземної / С. Шевченко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2007. – Вип. 2. – С. 219–221.

References

1. *Boiko H.* Toponymy v opovidanniakh Ivana Franka ta na zaniattiakh z ukrainskoi movy yak inozemnoi / H. Boiko // Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi : zb. nauk. prats. – Lviv, 2009. – Vyp. 4. – S. 149–156.
2. *Buk S.* Linhvodydaktychnyi potentsial korpusu tekstiv Ivana Franka u vykladanni ukrainskoi movy yak inozemnoi / S. Buk // Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi : zb. nauk. prats. – Lviv, 2010. – Vyp. 5. – S. 70–74.
3. *Vereshchahyn E.* Tekst v lynchvostranovedcheskom rassmotrenny / E. Vereshchahyn, V. Kostomarov // Yazyk y kultura. Lynchvostranovedenye v prepodavanny russkoho yazyka kak inostrannoho. – Moskva : Russkyyi azyk, 1990. – 246 s.
4. *Zhuravleva L.* Obuchenye chtenyiu (na materyale khudozhestvennykh tekstov) / L. Zhuravleva, M. Zynoveva. – Moskva : Russkiy yazyk, 1988. – 152 s.
5. *Kulybyna N.* Metodyka lynchvostranovedcheskoi raboty nad khudozhestvennym tekstem / N. Kulybyna. – Moskva : Russkiy yazyk, 1987. – 143 s.
6. Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh : pidruchnyk

/ Kol. avtoriv pid kerivn. S. Nikolaievoi. – Vyd. 2-he, vypr. i pererob. – Kyiv : Lenvit, 2002. – 328 s.

7. *Franko I.* Peredmova [Do zbirky "Poemy"] // *Zibrannia tvoriv* : u 50 t. – Kyiv : Nauk. dumka, 1976. – T. 5. – S. 7–8.

8. *Shevchenko S.* Khudozhnii tekst u kursi ukrainskoi movy yak inozemnoi / S. Shevchenko // *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi* : zb. nauk. prats. – Lviv, 2007. – Vyp. 2. – S. 219–221.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2021

доопрацьована 28.03.2021

прийнята до друку 05.04.2021

BUILDING A GOLDEN BRIDGE OF UNDERSTANDING AND SYMPATHY: IVAN FRANKO FOR NON-UKRAINIANS

Nataliia Faryna

*Lviv Ivan Franko National University
Department of Ukrainian Applied Linguistics
1 Universitetska Str., room 233, 79001, Lviv, Ukraine
phone: 032 239 43 55
e-mail: natfaryna@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-4432-9495>*

The article analyzes the ways of presenting to a foreign-language audience the important position of Ivan Franko in the Ukrainian culture. Creative legacy and figure of the writer are viewed in terms of various types of speech activity in the study of Ukrainian as a foreign language. Attention is drawn to the main difficulties that foreigners may experience when working with his writings and other works.

It is crucial to present the author and not limit oneself solely to the use of Ivan Franko's creative legacy in the form of written matter. Additionally, it is worthwhile to discuss Ivan Franko at all levels and use his works as illustrations, taking into account the learning objectives and wishes of the audience.

Ivan Franko's works, which were put to music by Ukrainian artists, as well as high-quality video recordings about his life and artistic legacy, are of great help to those wishing to introduce the writer to the audience and develop their listening, speaking and writing skills. Particular attention should be brought to the 2019 film *Zakhar Berkut*, which is based on Ivan Franko's novella under the same title. One of the advantages of such works is that they arouse great interest in the Ukrainian culture in general and in the figure of the writer in particular. Furthermore, dialogues in films show the use of active vocabulary and capture viewer's attention.

The most promising way of familiarizing non-Ukrainian students with Ivan Franko is by the means of his works. Creative legacy of the writer is represented by different genres and one may find the subject that might prove to be interesting for different types of readers. In the process of working with Franko's texts, a number of difficulties may arise at the level of form and content in author's narration. At the language level, one can name non-equivalent and culturally marked vocabulary, e.g. dialectisms, proper names, nonce words, phraseological units, obsolete words and archaisms. Clarifications on the historical and cultural context should be included in order to gain sufficient understanding of author's works.

Besides, non-Ukrainians might be interested in a graphic novel *The Reluctant Hero* by Kyryl Horishnii and Mikhai Tymoshenko, a two-volume graphic adaptation of Ivan Franko's novel under the same title.

Since Ivan Franko was a polyglot, he produced self-translations of his works and also originally wrote some of them in many European languages. Thus, native speakers of these languages may want to make their own translation of excerpts from Ivan Franko's works and compare them with the author's translation.

Another way of presenting Ivan Franko is with the help of place names encountered in Lviv, the author's city of residence. There are numerous locations that emphasize the importance of this figure to the Ukrainian history and culture.

Key words: Ivan Franko, Ukrainian as a foreign language, types of speech activity, text, methodology of teaching Ukrainian as a foreign language, linguistics and country studies.